

De controleurs der Nederlandse legerwapens (Deel 2)

Door G.R. Hof

De nu te beschrijven periode omvat een groot aantal veranderingen in de Nederlandse legerbewapening: de opkomst van de achterladers. Allereerst is er de ombouw op het Snider systeem; dit wordt onder andere uitgevoerd te Birmingham (Small Arms Co.) en te Maastricht (Stevens).

Dan is er de aanschaf van Remingtons: het kavalleriemodel, het sappeursmodel en het marechaussee-model (waarbij op te merken valt dat marechausseetaken in 1877 naar de Rijksveldwacht gaan). De Remingtons met remontstukken worden geleverd door Nagant te Luik, welk firma in 1880 ook een partij van 300 kavalleriekarabijnen voor NOI aanmaakt. Ook uit Luik kwamen andere remontstukken: Husay (te Visé), Duculot, Gelon & Marcotty. Beaumonts met remontstukken door Dorgeon & Escoffier te St. Etienne en De Beaumont te Maastricht en Schaller te Suhl.

Revolvers door Stevens (Maastricht), Bar (Delft). De officiersrevolvers krijgen het grote keurmerk en het stempel der Inspectie op de Draagbare wapenen (IDW in ovaal).

Te Suhl worden veel wapens en onderdelen aangemaakt zoals bajonetten, lopen, cylinders voor de revolvers. Fabrikanten: Simson & Co., Gerson & Luck, Gebr. Simson. In dit verband is het opmerkelijk dat in Suhl ook het eerste falsificaat opduikt van de controlestempeling: in 1873 meldt de Chef van de dan te Suhl aanwezige keuringscommissie dat er bij de firma Bornmuller fraude is ontdekt met de Nederlandse keuringsstempels. Deze firma wordt uitgesloten van verdere leveranties en er wordt een aanklacht ingediend bij de Duitse justitie. Is het toeval dat op 1-8-1873 de tijdelijk wapencontroleur Bornmuller ziek wordt gemeld?

Vanaf 1876/77 werken de controleurs te Maastricht voor rekening van het Ministerie van Koloniën. Ik neem aan dat ze daarbij wel hun persoonlijke controlestempel bleven gebruiken. De fabriek van Stevens te Maastricht wordt in 1880 overgenomen door de Beaumont & Soleil. Te Delft: Cominada & Bar 1880: gekeurde officiersrevolvers. Eind 1880 gaat deze fabriek over in Gebr. Bar (R.N.J. Bar en J.F.J. Bar).

Nu volgen de namen van de controleurs uit dit tijdvak. Die controleurs die in het vorig artikel reeds werden genoemd, krijgen nu een * achter hun naam.

Bornmuller, O.

Wordt november 1871 voorgesteld tot tijdelijk controleur door Chef Wapenkeuringscommissie te Suhl. Krijgt bij opheffing der commissie Suhl 1-6-1875 ontslag als tijdelijk controleur.

Botti, H.

Wordt door Chef Keuringscommissie Maastricht per 31-10-1872 voorgesteld als tijdelijk, maar niet aangesteld.

Brossois, A.N. *

*Smider
Beaumont 1873
marinebus Gajon 1854*

In 1864 naar Solingen voor keuring 500 sabelbajonetten voor rekening van Stevens. Per missive Min. v. Oorlog 19-4-1864 No. 31A bevordert tot 1e klasse. In 1869 overgeplaatst van Maastricht naar Geweerwinkel Delft. Per 28-6-1870 naar St. Etienne (Felix Escoffier) waar Beaumonts worden aangemaakt en per 6-1-1871 naar Luik, o.a. controle op partij wapens voor Luxemburgse jagers. Per 4-8-1873 van Luik naar Delft. Wordt in 1876 voorgesteld de keuring te gaan doen te Solingen op kavalleriesabels. Pendelt daartoe op en neer tussen Delft en Solingen. Samen

- CA 1844 tot 1862-1880-1886

met controleur Harnas controle op kavalleriesabels NOI. In 1877 controle op 8000 ladehouten. In 1878 te Solingen controle op stalen scheden tot kap- en zaagmessen en waarschijnlijk ook 31 sabelbajonetten met schede tot geweren klein kaliber (gemaakt door E. & F. Hörster). In 1879 keuring partij ladehouten te leveren door Bastin & Spits te Dalhem. In september 1879 partij kap- en zaagmessen door P.D. Lünenschloss te Solingen. Ook in 1880 regelmatig naar Solingen.

Brossois, Leon

Per Min. v. Oorlog 12-4-1867 No. 93 A benoemd tot tijdelijk te Maastricht in verband met Snider-conversie. Ook naar Birmingham in 1867. Andere controleurs te Birmingham: Hermans Snijhorst, Schneider en Klumper. Ontslagen per 30-6-1868. In 16-7-1870 weer in dienst gesteld te St. Etienne. Per 12-10-1870 weer naar Maastricht. In 1877 kort naar Delft om A.N. Brossois bij te staan bij controle van 8000 ladehouten.

Promotie tot 3e klasse per KB 16-5-1878 No. 16. Volgt J.C. Thonus op te Maastricht. Per 12-5-1879 naar Solingen voor controle op kapmessen en schedes Marinemodel. Per mei 1881 naar Solingen controle op 2000 stootplaten tot Sappeurssabels te maken door Lünenschloss, plus de nodige kapmessen, artilleriesabels en zaagmessen koloniaal. In 1883 controle op ladehouten geleverd door de Beaumont & Soleil.

Claessens, J.W.

Voorgedragen en in dienst gesteld 26-6-1871 te Maastricht als tijdelijk. Per 15-5-1878 ontslagen.

Collinet, H.

Per Min. v. Oorlog 22-8-1877 No. 63A in dienst als tijdelijk te Maastricht ter vervanging van de overleden tijdelijk controleur Pirghaye. Ontslagen 15-5-1878.

Van Deventer, A. *

Per 1-7-1864 op pensioen gesteld.

Discry, Rémy

Meldt zich in 1871 met bereidheid als tijdelijk te Luik te werken. Voor zover mij bekend niet aangesteld.

Dujardin (Dujaarden), George Conraed *

Bevorderd per 19-4-1864 No. 31A tot 2e klasse. ^{GD Snider} Wordt maart 1869 op wachtgeld gesteld en per 16-6-1870 weer in dienst te Delft. Per KB 16-5-1878 No. 16 eervol ontslag verleend per 1-7-1878. Wordt opgevolgd door C. Tenhaeff. ¹⁸⁴⁵⁻¹⁸⁷⁰

Fraikin, Jean Joseph *

Per Min. v. Oorlog 18-6-1864 No. 55a bevorderd tot 2e klasse. ¹⁻⁵⁻⁴³ In december 1865 van Maastricht naar Delft. Per Min. v. Oorlog 26-12-1865 No. 52A bevorderd tot 1e klasse. Per 1-7-1870 naar Maastricht voor aanmaak Beaumonts en naar Luik voor aanmaak Remingtons. Eind 1878 werkend voor rekening Min. v. Koloniën, controle op ladehouten door Stevens. Keuring te Luik van 300 kavalleriekarabijnen NOI. Per 15-1-1881 terug naar Delft. Vraagt pensioen per 1-4-1883. ^{Visser na 1853}
^{JF} in half achter half plaad Delft

Fraikin, S.

Benoemd tot tijdelijk per Min. v. Oorlog 8-5-1871 No. 58A te Maastricht. Ontslagen 31-7-1878. Is dit dezelfde als **Fraikin, Servais** *?

Fraikin, S.M.E.

Benoemd per Min. v. Oorlog 24-11-1870 No. 37A tot tijdelijk te Maastricht i.v.m. Beaumont aanmaak. Gaat per 17-3-1871 naar Suhl voor controle op Beaumont aanmaak (of althans verwisselstukken) door Simson & Co., waar hij op 6-12-1871 door zelfmoord overlijdt.

Gerbig, Gotfried

Benoemd per Min. v. Oorlog 6-9-1871 tot tijdelijk te Suhl. Vraagt en krijgt ontslag per 1-11-1874.

v.d. Giesen

Per KB 19-7-1871 No. 21 benoemd tot tijdelijk te Delft.

Harnas, J.C. *

Gaat in september 1867 naar Birmingham voor controle op Snider conversie op kosten van de Nederlandse aannemer van die conversie, de heer Hoven. Wordt in de tijd dat hij in Birmingham zit in Maastricht vervangen door de Meester Geweermaker Hermans. Gaat in 1876 naar Geweerwinkel Delft. Doet in 1876 de controle op aanmaak kavalleriesabels NOI te Solingen. Ook in 1877 naar Solingen. Promotie tot 3e klasse per KB 16-5-1878 No. 16. Was van oorsprong Meester geweermaker van 7e Reg. Inf. Gaat eind 1883 weer naar Solingen voor controle 400 kapessen met scheden NOI.

Hermans, J.G.

Meester geweermaker van Reg. Grenadiers en Jagers. Wordt per Min. v. Oorlog 9-11-1867 No. 81A aangesteld tot tijdelijk ter vervanging te Maastricht van Harnas. Wordt dan per Min. v. Oorlog 13-3-1873 No. 32A nogmaals benoemd tot tijdelijk bij de Geweerwinkel te Delft. Van daaruit naar Suhl. Komt 1-6-1875 daarvan terug en gaat dan naar zijn Korps (beëindigt dus zijn controleurschap).

Heym, C. *

Overleden 24-3-1864.

Klumper, H. (G.?)

Meester Geweermaker 6e RI. Per 28-10-1867 als tijdelijk aangesteld te Maastricht. Ontslagen per 16-6-1868. Weer aangesteld per 20-4-1871 wanneer hij naar Suhl gaat als tijdelijk voor controle op aanmaak van Beaumonts door Simson & Co. Per 1-6-1875 terug naar zijn Korps.

Kommer, G.A.H. *

Genoemd in vorig artikel als **Hermanns Kommer**. Gaat later als geweermaker naar NOI.

Kramer, J.J.

Was werkman 1e klasse. Wordt per Min. v. Oorlog 9-10-1880 IV Art. No. 13 benoemd tot tijdelijk. Met behoud van titel "tijdelijk controleur" werkt hij in 1881 als machinist. Werkte als tijdelijk te Delft.

Lahaye, H.

Per Min. v. Oorlog 27-5-1874 No. 83A benoemd te Maastricht als tijdelijk ter vervanging van Pasteger. Werkt vanaf eind 1878 te Maastricht in dienst van Min. v. Koloniën.

Laven, J.H.

Per Min. v. Oorlog 22-6-1867 No. 38A benoemd te Maastricht als tijdelijk, voor conversie op Snider. Ontslagen 1-5-1868.

Legond, Nicolas

Per Min. v. Oorlog 22-6-1867 No. 38A benoemd te Maastricht als tijdelijk te Luik voor controle op aanmaak Remingtons. Had als controlestempel:

Gaat per 1-8-1873 naar Maastricht. Vanaf eind 1878 werkzaam voor rekening van Min. v. Koloniën.

Lhoiest, F.

Per machtiging Inspecteur Materieel Artillerie 15-2-1877 No. 607 in dienst als tijdelijk te Maastricht. Ontslag wegens afnemende werkzaamheden 1-6-1878.

Lhoiest, Jean Henri *

 op remingtonen 1870

Woont te Wandre. Wordt per Min. van Oorlog 19-4-1864 No. 31A bevorderd tot 3e klasse. Op wachtgeld gesteld maart 1869 en 16-6-1870 weer in dienst. Per 4-7-1870 naar Luik, controle op aanmaak Remingtons door Em. en L. Nagant (o.a. de versie met draaiende bajonet voor Rijksveldwacht). Per Min. van Oorlog 22-1-1872 No. 34A bevorderd tot 2e klasse. In juli 1872 naar Maastricht. In 1876 en 1877 en 1880 nog enkele keren naar Luik. In 1880 controle op 300 kavalleriekarabijnen NOI door Nagant. Vanaf eind 1878 enkele jaren werkzaam voor rekening Min. van Koloniën. Terug naar Delft 15-1-1881.

Lhoiest, J.H.A.

Per Min. van Oorlog 11-11-1872 No. 28A benoemd tot tijdelijk te Maastricht. In 1878 met J.H. Lhoiest naar Luik. Ontslagen per 31-7-1878.

v.d. Meer, P.P.

Meester Geweermaker. Per Min. van Oorlog 4-12-1867 No. 26A benoemd tot tijdelijk te Maastricht.

Meffert, G.

Meester Geweermaker. Per Min. van Oorlog 16-5-1871 No. 46A benoemd tot tijdelijk te Suhl. Ontslagen 1-7-1873.

Merkel, F.

Per Min. van Oorlog 16-5-1871 No. 46A benoemd tot tijdelijk te Suhl. Ontslagen 18-4-1873.

Nelissen, L.

Per Min. van Oorlog 17-1-1873 No. 55A benoemd tot tijdelijk te Maastricht. Ontslagen 1-6-1878.

v.d. Noorda, S.W.

In dienst gesteld 5-11-1867 als tijdelijk en per 16-3-1868 weer ontslagen. Per 7-2-1871 wordt de "buitengewoon werkman" v.d. Noorda weer aangesteld als tijdelijk te Delft.

v.d. Noorda, W.J.

Per 1-3-1871 in dienst te Delft als tijdelijk. In 1877 wordt er gesproken van "opzichter" Jan Willem v.d. Noorda, later gewijzigd in Noordaa.

Overbeek, B.J.

Meester Geweermaker van 7e RI. Per machtiging Inspecteur Materieel der Artillerie 13-2-1877 No. 581 in dienst als tijdelijk te Solingen. Per 13-5-1877 weer terug naar zijn korps te Den Helder.

Pasteger, N.F.J.

Per Min. van Oorlog 24-11-1870 No. 37A aangesteld als tijdelijk te Maastricht, aanmaak Beaumonts. Gaat van 18-6-1873 tot 1-10-1873 met lang verlof en wordt in die tijd vervangen door J. Pirotte. Vraagt en krijgt ontslag per 1-6-1874.

Pirghaije, J.L.

Per Min. van Oorlog 29-6-1871 No. 45A in dienst als tijdelijk te Maastricht. Overleden Maastricht 13-8-1877.

Pirotte, J.

Per Min. van Oorlog 21-6-1873 No. 62A benoemd tot tijdelijk te Maastricht ter vervanging van de op verlof zijnde Pasteger. Als Pasteger 1-10-1873 terugkomt dus weer ontheven.

Sauveur, J.L.

Per Min. van Oorlog 29-8-1877 No. 42A in dienst als tijdelijk te Maastricht. Werkt vanaf 1878 in dienst van Min. van Koloniën.

Schenk, H.W.

Van oorsprong machinist. Per Min. van Oorlog 15-5-1879 IV Art. No 38 benoemd tot tijdelijk te Delft. Ontslagen 15-9-1880.

Schneider, (C.F.?)

Per 28-10-1867 in dienst te Maastricht als tijdelijk. Ontslagen 16-6-1868.

Schneider, Johannes *

Overleden 16-12-1865.

Siller, H.

Per Min. van Oorlog 29-11-1871 No. 46A benoemd tot tijdelijk te Suhl. Vraagt ontslag per 1-6-1875 wanneer de commissie te Suhl wordt opgeheven.

Snijhorst, J.J.F.

Meester Geweermaker van 2e RI. Per Min. van Oorlog 20-5-1867 No. 58A benoemd tot tijdelijk te Maastricht in verband met Snider conversie. **Heeft letter H als controlemerk.** Per 15-3-1868 ontslagen als tijdelijk. Per Min. van Oorlog 27-3-1871 No. 59P weer aangesteld als tijdelijk te Maastricht. Ontslagen 31-7-1878.

Tenhaeff, C. *

Per Min. van Oorlog 18-6-1864 No. 55A bevorderd tot 3e klasse. Gaat per 26-7-1870 naar St. Etienne, 12-10-1870 terug naar Delft. 10-2-1871 naar Suhl. 1-6-1875 terug naar Delft. Per 8-3-1877 naar Solingen. Promotie tot 2e klasse per KB 16-5-1878 No. 16. Volgt Dujaarden op bij Geweerwinkel te Delft.

Tenhaeff, F.H.

Per Min. van Oorlog 29-8-1872 No. 37A benoemd tot tijdelijk te Suhl. Ontslagen 1-4-1873.

Van de nu volgende controleurs met de naam Thonus/Tonus ben ik verre van zeker of ik alle feiten bij de juiste man heb kunnen vinden en/of ook niet sommigen met deze naam niet één en dezelfde persoon geweest zijn.

Thonus, Lambert *

Waarschijnlijk senior. De wapencontroleur 2e klasse L. Thonus is te Delft overleden 27-6-1871.

Thonus, J.L.

Meester Geweermaker Reg. Grenadiers en Jagers. Tijdelijk controleur Maastricht 22-4-1864. Vraagt in 1867 om promotie tot 3e klasse. Dit wordt per Min. van Oorlog 18-8-1867 No. 33A bevestigd. Wordt per 11-3-1869 op wachtgeld gesteld.

Per 16-6-1870 weer in dienst te Maastricht. Promotie tot 2e klasse juli 1871. Oorspronkelijk geboren te Kuilenburg. Overleden te Delft 13-1-1872.

Thonus, J.C.

Ook deze Thonus was te Kuilenburg geboren. Was 1878 controleur 3e klasse. Bij zijn pensionering per KB 16-5-1878 No. 16 blijkt hij al die jaren met een verkeerde naam op de sterktestaten gestaan te hebben: **Joannes Christoffel Tonus**. Wordt opgevolgd door L. Brossois.

Thonus, ?

Per 15-3-1868 wordt een J.L. of/en een J.B. Thonus ontslagen als tijdelijk controleur en wordt een J.B. of J.L. Thonus op 23-6-1864 gepromoveerd van hulpscontroleur tot tijdelijk controleur. Dan wordt er in 1871 te Maastricht nog een M.N.S. Thonus genoemd.

Wilmar, J.F.

Per Min. van Oorlog 19-8-1867 No. 83A benoemd tot tijdelijk te Maastricht nog een M.N.S. Thonus genoemd.

Wilmar(t), P.J. *

Per Min. van Oorlog 12-4-1867 No. 93A bevorderd tot 2e klasse. In maart 1869 overgeplaatst van Maastricht naar Geweerwinkel Delft. Op 1-3-1871 weer naar Maastricht. Overleden 24-3-1871.

Zapff, Justinus

Per Min. van Oorlog 6-9-1871 No. 70A benoemd tot tijdelijk te Suhl. Ontslagen 15-6-1873.

(Wordt vervolgd)